

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-29>

УДК: 338.43:502.131.1:351.823(477)(4-6ЄС)

ТОМАШУК Інна

Вінницький національний аграрний університет

<http://orcid.org/0000-0001-6847-3136>

e-mail: tomashuk.inna@ukr.net

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛИХ АГРАРНИХ ПРАКТИК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

У статті досліджено механізми державної підтримки сталих аграрних практик в контексті викликів глобальної екологічної трансформації та інтеграції України до Європейського Союзу. Розкрито значення інституційного, фінансового та регуляторного забезпечення для стимулювання екологічно відповідального агровиробництва. Акцентовано увагу на важливості узгодження національної аграрної політики з принципами Європейського зеленого курсу, зокрема через розвиток програм агроекологічних субсидій, впровадження механізмів «зеленого» кредитування та підтримки інноваційних технологій сталого землекористування. Запропоновано напрями вдосконалення інструментів державного впливу з метою підвищення адаптаційної здатності аграрного сектору до змін клімату, збереження природно-ресурсного потенціалу та забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрна політика, екологічні виклики, державна підтримка, євроінтеграція, сільське господарство, зелена трансформація, інституційні механізми.

TOMASHUK Inna

Vinnytsia National Agrarian University

MECHANISMS OF STATE SUPPORT FOR SUSTAINABLE AGRICULTURAL PRACTICES IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION AND GLOBAL ENVIRONMENTAL CHALLENGES

The article examines the mechanisms of state support for sustainable agricultural practices in the context of the challenges of global ecological transformation and Ukraine's integration into the European Union. The importance of institutional, financial and regulatory support for stimulating environmentally responsible agricultural production is revealed. Attention is focused on the importance of harmonizing national agricultural policy with the principles of the European Green Deal, in particular through the development of agro-ecological subsidy programs, the introduction of "green" lending mechanisms and support for innovative technologies of sustainable land use. Directions for improving state influence instruments are proposed in order to increase the adaptive capacity of the agricultural sector to climate change, preserve natural resource potential and ensure food security. The main principles of greening agriculture are highlighted. The main requirements of the EU for the green transformation of the agrosphere are investigated. The environmental risks for food security are highlighted. A comparative analysis of mechanisms for supporting sustainable agricultural practices in Ukraine and the EU is carried out. An analysis of current programs and financial instruments in the field of sustainable development of the agricultural sector and overcoming environmental risks is carried out. The economic levers of state support for sustainable development of agriculture are summarized. New mechanisms for improving state support for sustainable agricultural practices in the context of European integration are proposed. It is concluded that the state support system should focus on environmentally friendly instruments, such as «eco-schemes», compensation for agro-ecological services, development of organic production and support for small farmers. The results of the study can be used to develop an effective policy of sustainable agricultural development in the context of European integration processes.

Keywords: sustainable development, agricultural policy, environmental challenges, state support, European integration, agriculture, green transformation, institutional mechanisms.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 19.08.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах глобальної кліматичної кризи, зростання екологічних ризиків та активізації євроінтеграційних процесів постає нагальна потреба у формуванні ефективних механізмів державної підтримки сталих аграрних практик. Традиційні інструменти аграрної політики виявляються недостатніми для забезпечення екологічної безпеки, адаптації до зміни клімату та інтеграції в європейський простір сталого сільського господарства. Проблема полягає у неузгодженості стратегічних цілей державної підтримки з міжнародними екологічними зобов'язаннями України та потребами сільськогосподарських виробників у переході до «зелених» технологій. У цьому контексті виникає наукове й практичне завдання - дослідити та обґрунтувати дієві інституційні, фінансові та регуляторні механізми підтримки сталих аграрних практик, які б відповідали вимогам європейських екологічних стандартів, сприяли розвитку конкурентоспроможного аграрного сектору й забезпечували збереження природних ресурсів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні аспекти державної підтримки сталих аграрних практик висвітлено у працях вітчизняних науковців, зокрема: Ігнатенко В.В. [9] системно проаналізував механізми державного регулювання аграрного сектору, акцентуючи на важливості удосконалення інструментів фінансової та інституційної підтримки в умовах інтеграції до ЄС. Мартинюк М. [1] висвітлює ефективність наявних економічних і правових інструментів державної підтримки, зокрема субсидій, пільгового кредитування, цільових програм. У публікації Мартинюка М. П. [2] аналізуються трансформації аграрної політики України в напрямі адаптації до європейських стандартів. У роботі Дребот О.І. та Дем'янюк О.С. [3] визначено ключові детермінанти «зеленої» економіки, серед яких – підтримка екологічних технологій, відновлюваних джерел енергії та раціонального використання ресурсів. У праці Якименко І.Л. та ін. [6] подано комплексне бачення стратегії сталого розвитку, де розглянуто практики гармонізації національної політики з європейськими екологічними стандартами. Орловська Ю.В. та ін. [7] систематизують основні напрями екологічної політики ЄС, включаючи програми CAP (Спільної аграрної політики), Green Deal, Farm to Fork. У статті Прокопенка Н.І. [8] окреслено поняття сталого розвитку аграрної галузі як баланс між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою. Проте, роль державної політики у сприянні сталому аграрному виробництву в умовах євроінтеграції та екологічних трансформацій потребує подальших досліджень.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Попри наявність окремих досліджень щодо адаптації аграрного сектору до екологічних викликів та розвитку сталих сільськогосподарських практик, недостатньо уваги приділено саме механізмам державної підтримки, які враховували б специфіку євроінтеграційних зобов'язань України, сучасні екологічні виклики та необхідність трансформації аграрної політики в напрямі сталого розвитку. Залишається нерозкритим питання ефективної інституційної взаємодії між органами державного управління, аграрними виробниками та екологічними інституціями; бракує чітко структурованих фінансових інструментів стимулювання «зелених» інновацій у сільському господарстві. Саме ці аспекти, зокрема розробка комплексного підходу до формування державної політики підтримки сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції та глобальних екологічних викликів, і становлять основний фокус даної наукової статті.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка практичних підходів до формування ефективних механізмів державної підтримки сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції та глобальних екологічних викликів, з урахуванням сучасних вимог екологічної безпеки, міжнародних зобов'язань України та необхідності трансформації аграрної політики в напрямі сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сталий розвиток аграрного сектору визначається як стратегічний підхід, спрямований на забезпечення довгострокової продуктивності сільського господарства при збереженні екологічної рівноваги, раціональному використанні природних ресурсів та соціально-економічній стабільності. Теоретичні засади цього процесу базуються на інтеграції екологічних, економічних і соціальних чинників, що передбачає гармонізацію виробничих процесів із вимогами охорони навколишнього середовища. В умовах екологічних трансформацій, спричинених кліматичними змінами, деградацією земель та інтенсифікацією агровиробництва, сталий розвиток набуває особливого значення як модель адаптації і трансформації аграрного сектора. Основними теоретичними підходами є екологізація аграрного виробництва, впровадження «зеленої» економіки, циркулярної економіки та принципів відповідального споживання й виробництва [3, 4]. Саме тому, сталий розвиток аграрного сектору виступає базисом для розробки державних політик, інноваційних технологій та управлінських практик, які дозволяють мінімізувати негативний вплив на довкілля і підвищувати конкурентоспроможність агропромислового комплексу.

Стійкі (сталі) аграрні практики - це комплекс методів і технологій ведення сільського господарства, які забезпечують ефективне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття та підтримання екологічної рівноваги, одночасно сприяючи економічній життєздатності фермерських господарств і соціальному розвитку сільських територій [6]. Вони включають заходи, спрямовані на мінімізацію негативного впливу агровиробництва на навколишнє середовище, такі як раціональне застосування добрив і пестицидів, сівозміни, консерваційне землеробство, органічне виробництво, збереження ґрунтових і водних ресурсів, а також впровадження відновлюваних джерел енергії [8]. Основна мета сталих аграрних практик - забезпечення довготривалої продуктивності сільськогосподарських систем без виснаження природних ресурсів, що є ключовим для адаптації аграрного сектору до глобальних екологічних викликів і підтримання продовольчої безпеки. Табл. 1 відображає ключові принципи екологізації сільського господарства, що забезпечують баланс між виробництвом, збереженням природних ресурсів та довгостроковою екологічною стійкістю агросистем.

Таблиця 1

Основні принципи екологізації сільського господарства

№	Назва принципів	Сутнісна характеристика
1	<i>Збереження природних ресурсів</i>	Рациональне використання ґрунту, води, повітря та біорізноманіття для їх тривалої відновлюваності.
2	<i>Інтегроване управління агроекосистемами</i>	Використання комплексних екологічних, агротехнічних і біологічних методів для балансу продуктивності й екології.
3	<i>Мінімізація хімічного навантаження</i>	Зменшення застосування синтетичних добрив і пестицидів, заміна їх екологічно безпечними альтернативами.
4	<i>Відновлення і підтримка ґрунтового покриву</i>	Використання сівозмін, покривних культур, органічних добрив і консерваційних технологій землеробства.
5	<i>Адаптація до кліматичних змін</i>	Впровадження технологій, що підвищують стійкість агросистем до змін клімату і екстремальних погодних умов.
6	<i>Соціальна відповідальність</i>	Забезпечення безпеки праці, збереження здоров'я населення та підтримка сталого розвитку сільських громад.
7	<i>Економічна ефективність</i>	Баланс між екологічними вимогами і економічною доцільністю для сталого розвитку агросектору.

Джерело: [6]

Україна обрала європейський курс розвитку, орієнтуючись на інтеграцію до ЄС, впровадження європейських стандартів, зміцнення демократії, верховенства права та сталого економічного зростання. Табл. 2 узагальнює основні аспекти впливу євроінтеграційних процесів на аграрну політику України, зокрема гармонізацію нормативно-правової бази із законодавством ЄС, впровадження екологічних стандартів виробництва, розвиток системи контролю якості та безпеки продукції, а також розширення доступу до фінансових та технічних інструментів підтримки з боку європейських інституцій. Ці процеси сприяють підвищенню конкурентоспроможності українського агросектору, стимулюють впровадження сталих практик і поглиблюють інтеграцію в європейський ринок.

Таблиця 2

Основні аспекти впливу євроінтеграційних процесів на аграрну політику України

№	Напрямок впливу	Пояснення впливу
1	<i>Гармонізація нормативно-правової бази</i>	Впровадження європейських стандартів у сфері сільського господарства, безпеки харчових продуктів і екологічних норм.
2	<i>Доступ до європейських ринків</i>	Розширення експортних можливостей аграрної продукції завдяки зняттю торгових бар'єрів і сертифікації відповідно до стандартів ЄС.
3	<i>Підвищення конкурентоспроможності</i>	Модернізація аграрного виробництва, впровадження інноваційних технологій і підвищення якості продукції відповідно до вимог ЄС.
4	<i>Фінансова підтримка та інвестиції</i>	Залучення європейських інвестицій, грантів і технічної допомоги для розвитку аграрного сектору і сталих практик.
5	<i>Екологічні стандарти</i>	Запровадження екологічних вимог щодо збереження природних ресурсів та сталого розвитку аграрної сфери відповідно до європейських норм.
6	<i>Реформи сільськогосподарської політики</i>	Реорганізація управління аграрним сектором із врахуванням принципів прозорості, ефективності та підзвітності, характерних для ЄС.
7	<i>Підвищення кваліфікації кадрів</i>	Впровадження програм підготовки і підвищення кваліфікації аграрних фахівців відповідно до європейських стандартів.

Джерело: [2, 5]

Табл. 3 висвітлює основні вимоги Європейського Союзу щодо зеленої трансформації агросфери, які передбачають зниження викидів парникових газів, збереження біорізноманіття, обмеження використання хімічних добрив і пестицидів, розвиток органічного виробництва, а також впровадження технологій точного землеробства. Ці вимоги спрямовані на формування сталого агровиробництва, що відповідає принципам Європейського зеленого курсу та забезпечує довготривалу екологічну й економічну ефективність аграрного сектору.

Таблиця 3

Основні вимоги ЄС щодо зеленої трансформації агросфери

№	Вимога ЄС	Загальна характеристика вимог
1	<i>Зниження використання хімікатів</i>	Обмеження застосування пестицидів і добрив для збереження ґрунтового і водного середовища.
2	<i>Підвищення енергоефективності</i>	Впровадження енергозберігаючих технологій і використання відновлюваних джерел енергії.
3	<i>Захист біорізноманіття</i>	Збереження природних екосистем, створення екологічних зон та підтримка різноманіття видів.
4	<i>Сталий ґрунтовий менеджмент</i>	Практики, що запобігають ерозії, деградації ґрунтів і зберігають їх родючість.
5	<i>Впровадження органічного землеробства</i>	Розвиток органічного сільського господарства з мінімальним впливом на навколишнє середовище.
6	<i>Зменшення викидів парникових газів</i>	Використання технологій, що знижують викиди CO ₂ і метану в агросекторі.
7	<i>Рациональне використання водних ресурсів</i>	Забезпечення ефективного і сталого використання води в сільському господарстві.
8	<i>Підтримка циркулярної економіки</i>	Використання відходів та побічних продуктів агровиробництва як ресурсів для інших процесів.

Джерело: [2, 7]

Проблема продовольчої безпеки в сучасних умовах тісно пов'язана з впливом різноманітних екологічних ризиків, які мають значний негативний вплив на стабільність виробництва сільськогосподарської продукції та її якість.

Рис. 1 демонструє спектр екологічних ризиків, що безпосередньо впливають на продовольчу безпеку, серед яких ключовими є зміна клімату, часті посухи й паводки, деградація та ерозія ґрунтів, забруднення води та повітря, зменшення біорізноманіття, а також виснаження природних ресурсів. Ці фактори призводять до зниження врожайності, погіршення якості продукції та зростання вразливості аграрних систем, що, у свою чергу, створює загрозу стабільності продовольчого постачання як на національному, так і на глобальному рівнях.

Рис. 1. Екологічні ризики для продовольчої безпеки

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Формулювання екологічних ризиків аграрного сектору можна подати у вигляді кількісних моделей, які враховують фактори впливу та їхню ймовірність, зокрема:

1. *Загальний екологічний ризик (ER):*

$$ER = \sum_{i=1}^n P_i \times I_i$$

де

P_i - ймовірність настання i -го екологічного фактора (ризик),

I_i - ступінь впливу (інтенсивність) i -го фактора на аграрний сектор,

n - кількість врахованих факторів.

2. *Ризик деградації ґрунтів (R_d):*

$$R_d = f(E, A, C)$$

де

E - ерозійний потенціал території,

A - інтенсивність агровиробництва (використання добрив, техніки),

C - кліматичні умови (опад, температура),

f - функція, що відображає комплексний вплив.

3. *Ризик втрати біорізноманіття (R_b):*

$$R_b = 1 - \frac{S_t}{S_0}$$

де

S_0 - початкова кількість видів або генетичне різноманіття,

S_t - кількість видів у час t після впливу антропогенних або природних факторів.

4. Ризик забруднення водних ресурсів (R_w):

$$R_w = \frac{L_f \times T_r}{V_w}$$

де

L_f - навантаження забруднюючих речовин (наприклад, добрив, пестицидів),

T_r - час розпаду забруднювача,

V_w - об'єм водного ресурсу.

5. Кліматичний ризик (R_c):

$$R_c = P_e \times D_c$$

де

P_e - ймовірність екстремальної кліматичної події (посуха, повінь),

D_c - ступінь пошкодження або втрат врожаю через цю подію.

Дійсно, екологічні ризики є важливою перешкодою для забезпечення продовольчої безпеки, що потребує впровадження ефективних сталих аграрних практик, інноваційних технологій і державної підтримки для мінімізації їхнього негативного впливу.

Війна суттєво вплинула на реалізацію механізмів державної підтримки сталих аграрних практик, спричинивши переорієнтацію ресурсів на оборону, руйнування аграрної інфраструктури, мінування сільгоспугідь і порушення логістики. Це ускладнило впровадження екологічних стандартів і призупинило багато ініціатив, пов'язаних з євроінтеграцією. Водночас війна посилила усвідомлення важливості продовольчої безпеки та сталого сільського господарства як стратегічного напрямку відновлення й розвитку України в повоєнний період. Табл. 4 подає узагальнений аналіз діючих програм і фінансових інструментів, спрямованих на підтримку сталого розвитку аграрного сектору та зменшення екологічних ризиків, зокрема державних ініціатив щодо компенсації за ресурсозберігаючі технології, програм підтримки органічного землеробства та зрошення, а також міжнародних грантів і кредитів від ЄС та ЄБРР на розвиток «зеленої» енергетики й адаптацію до кліматичних змін. У таблиці також розглянуто роль фінансових установ у наданні пільгового фінансування та значення освітніх програм, які сприяють підвищенню екологічної грамотності агровиrobників.

Таблиця 4

Аналіз чинних програм і фінансових інструментів у сфері сталого розвитку аграрного сектору та подолання екологічних ризиків

№	Напрямок	Основні заходи / інструменти	Інституції / Джерела фінансування	Очікуваний ефект
1	Державні програми підтримки з екологічним спрямуванням	- Компенсації за ресурсозберігаючі технології - Підтримка органічного землеробства - Стимулювання використання біопрепаратів - Програма зрошення та меліорації земель	Міністерство аграрної політики України, державний бюджет	Зменшення навантаження на довкілля, підвищення стійкості агровиробництва до кліматичних змін
2	Європейські ініціативи та фонди	- Гранти ЄС на «зелені» проекти - Фінансування проектів з енергоефективності - Розвиток органічного виробництва - Адаптація до кліматичних змін	ЄС, ЄБРР, міжнародні фонди та програми (наприклад, Horizon Europe)	Інтеграція до європейських екологічних стандартів, залучення інвестицій
3	Фінансові інструменти сталого розвитку	- «Зелені» кредити - Пільгові позики - Гранти для модернізації - Зелені облігації	Національний банк України, комерційні банки, МФО	Залучення фінансів у екотехнології, підвищення ефективності виробництва
4	Освітні та консультаційні програми	- Тренінги, семінари для фермерів - Навчання з управління ризиками та екостандартами - Інформаційна підтримка впровадження сталих практик	Державні установи, профільні асоціації, міжнародні програми (FAO, GIZ)	Підвищення обізнаності, професійна підготовка аграріїв, ширше впровадження сталих підходів

Джерело: [6, 9]

Сучасна система державної та міжнародної підтримки аграрного сектору України має низку ефективних програм і фінансових інструментів, які сприяють зниженню екологічних ризиків та посиленню продовольчої безпеки. Однак для більш дієвого впровадження сталих аграрних практик необхідне подальше розширення фінансових механізмів, удосконалення законодавчої бази та посилення координації між зацікавленими сторонами [9].

Рис. 2 відображає систему економічних важелів державної підтримки сталого розвитку сільського господарства, серед яких ключовими є субсидії на впровадження екологічно чистих технологій, податкові пільги для підприємств, що дотримуються екостандартів, пільгове кредитування «зелених» інвестицій, фінансування науково-дослідних робіт у сфері сталого землеробства, а також державні гарантії та страхові механізми для зниження ризиків у сільськогосподарському виробництві. Ці інструменти покликані стимулювати екологізацію агросектору, підвищити його конкурентоспроможність і забезпечити довгострокову продовольчу безпеку в умовах глобальних викликів.

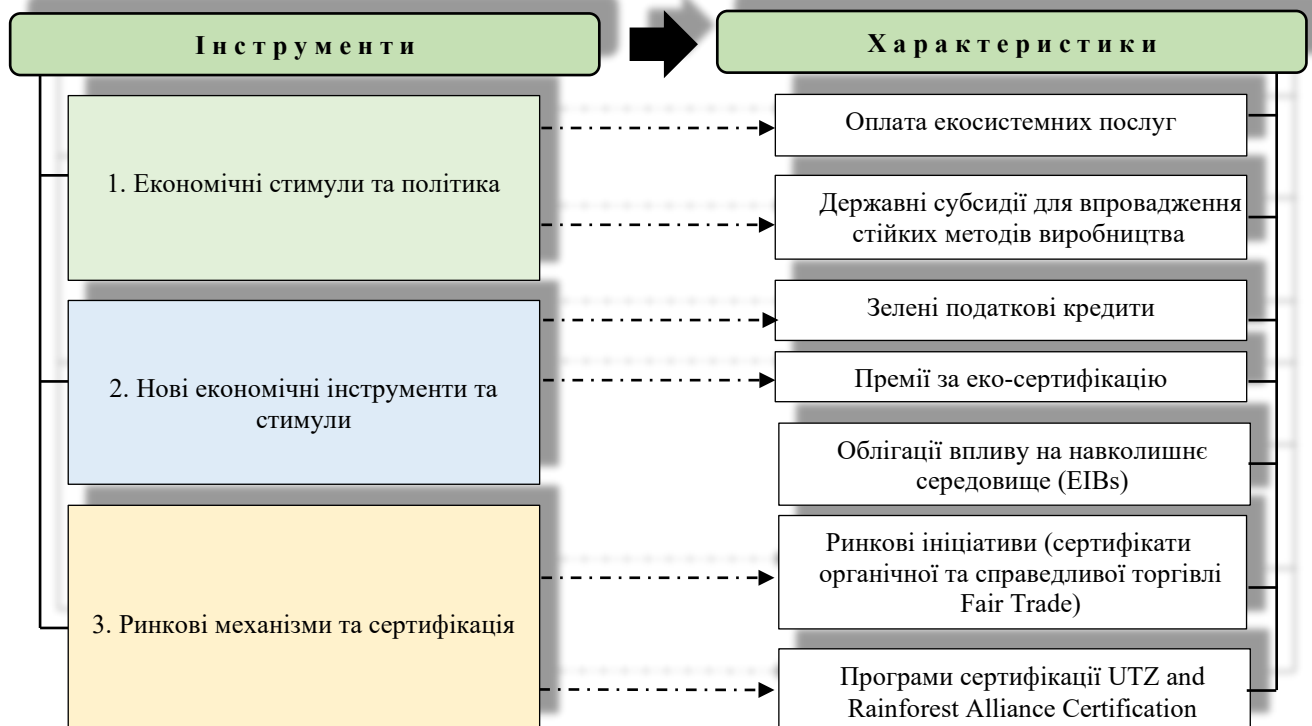

Рис. 2. Економічні важелі державної підтримки сталого розвитку сільського господарства

Джерело: [8]

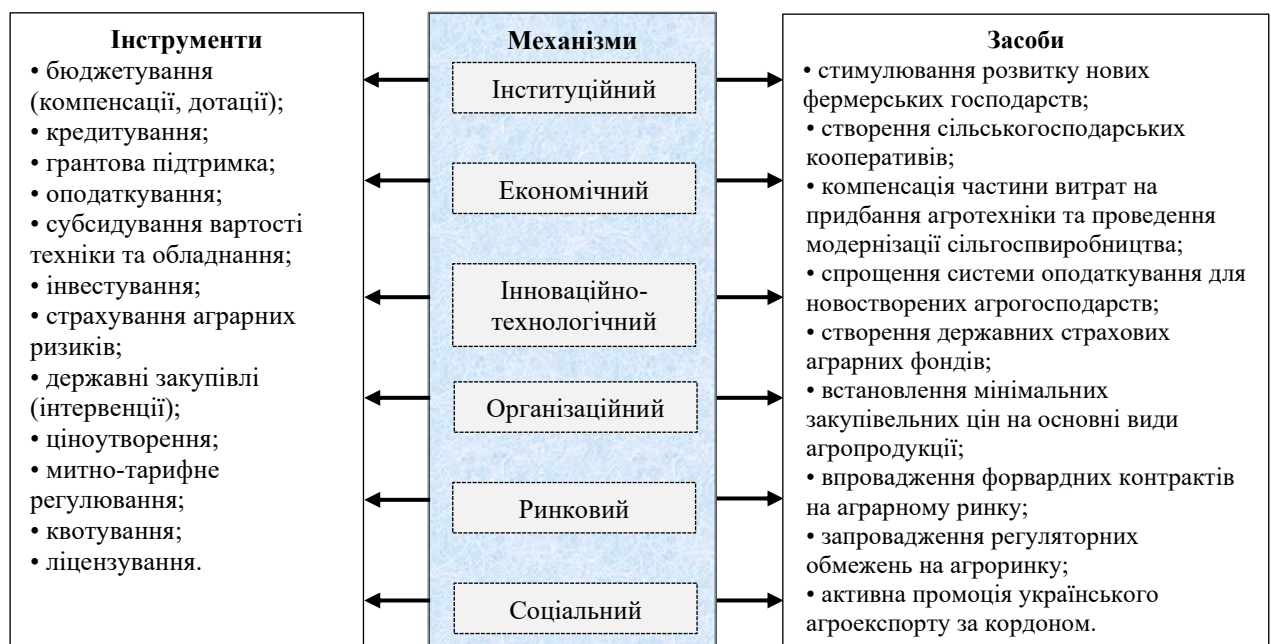

Рис. 3. Перелік інструментів та засобів державної підтримки агросектору за механізмами впливу

Джерело: [1]

Рис. 3 демонструє перелік основних інструментів і засобів державної підтримки аграрного сектору, згрупованих за механізмами впливу: фінансовими (субсидії, дотації, пільгове кредитування), фіскальними (податкові пільги, звільнення від мита), інституційними (створення спеціалізованих фондів, участь у міжнародних програмах), інформаційно-консультаційними (освітні програми, дорадчі служби), а також регуляторними (законодавче забезпечення, екологічні стандарти). Така систематизація дозволяє краще зрозуміти комплексний підхід держави до підтримки агросектору в умовах переходу до сталого розвитку.

Табл. 5 містить порівняльний аналіз механізмів підтримки сталих аграрних практик в Україні та Європейському Союзі, висвітлюючи подібності у стратегічних підходах, зокрема орієнтацію на екологізацію виробництва, розвиток органічного землеробства та збереження природних ресурсів. Разом з тим, підкреслюються відмінності у рівні інституційного забезпечення, обсягах фінансування, поширеності цифрових технологій контролю та ступені інтеграції екологічних вимог у систему субсидування. Аналіз демонструє необхідність подальшого зближення українських інструментів з європейськими стандартами в умовах євроінтеграції.

Таблиця 5

Порівняльний аналіз механізмів підтримки сталих аграрних практик в Україні та ЄС

№	Аспект	Практики України	Практики ЄС	Коментарі
1	Законодавча база	Частково адаптована до європейських норм, але часто нестабільна та фрагментарна.	Системна, інтегрована в загальну політику ЄС, з чіткими нормами щодо екології та сталого розвитку.	Україні необхідно покращити стабільність та повноту законодавства відповідно до стандартів ЄС.
2	Фінансова підтримка	Державні програми з обмеженим бюджетом, фінансування переважно через міжнародні донорські організації.	Великі бюджети через CAP (Спільна сільськогосподарська політика), екологічні гранти, «зелені» субсидії.	ЄС має більш розвинену систему фінансування сталих практик, що забезпечує широкий доступ до ресурсів.
3	Технічна і консультаційна підтримка	Переважно проекти від міжнародних організацій, обмежений масштаб національних ініціатив.	Широка мережа консультаційних служб, агрономічних радників та програм навчання фермерів.	Україна потребує розвитку національної мережі консультаційної підтримки.
4	Впровадження інновацій та технологій	Повільний процес через фінансові обмеження та недостатній рівень технічної оснащеності.	Активне впровадження цифрових технологій, точного землеробства, екологічних інновацій.	Україна має потенціал для розвитку, але потребує інвестицій та політичної підтримки інновацій.
5	Моніторинг та оцінка впливу	Обмежені механізми моніторингу та відсутність системної оцінки екологічного впливу аграрних практик.	Постійний моніторинг, екологічна звітність, використання супутникового спостереження та цифрових технологій.	Україна повинна впровадити системні механізми моніторингу та звітності для покращення управління.
6	Інтеграція екологічних аспектів у політику	Часткове врахування екологічних ризиків в аграрній політиці, відсутність комплексного підходу.	Екологічні критерії є ключовим елементом аграрної політики, з акцентом на кліматичні зміни і біорізноманіття.	ЄС має більш комплексний і стратегічний підхід до екології у агросекторі.

Джерело: [2, 5]

Європейський досвід демонструє високий рівень інтеграції екологічних принципів у аграрну політику, потужні фінансові інструменти та ефективні системи підтримки фермерів, що дозволяє мінімізувати екологічні ризики і підвищувати продовольчу безпеку [6]. Українська практика потребує подальшого вдосконалення законодавства, розширення фінансової підтримки та розвитку технічної і консультаційної інфраструктури, щоб більш ефективно адаптуватися до викликів сталого розвитку і євроінтеграції.

Табл. 6 представляє нові механізми удосконалення державної підтримки сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції, включаючи впровадження «зелених» інвестиційних сертифікатів, створення цифрових платформ для моніторингу екологічних норм, формування цільових фондів для інновацій, стимулювання аграрного кооперативізму, систему страхування екологічних ризиків, а також міжнародні програми обміну досвідом і екологічне маркування продукції. Ці інструменти спрямовані на підвищення ефективності державної підтримки, інтеграцію європейських стандартів і зміцнення екологічної безпеки агросектору в контексті глобальних викликів.

Інтеграція принципів Європейської Зеленої угоди (European Green Deal) в державну підтримку сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції є ключовим напрямом трансформації аграрного сектору України. Зелена угода спрямована на досягнення кліматичної нейтральності, збереження біорізноманіття та сталого використання природних ресурсів, що передбачає адаптацію аграрної політики до нових екологічних стандартів і норм ЄС. Включення принципів Зеленої угоди стимулює впровадження екологічно чистих

технологій, підтримку органічного землеробства, зменшення викидів парникових газів і раціональне використання водних ресурсів [7]. Це забезпечує не лише відповідність українського агросектору європейським вимогам, а й підвищує конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках, водночас сприяючи збереженню екологічної рівноваги та продовольчій безпеці країни.

Таблиця 6

Нові механізми удосконалення державної підтримки сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції

№	Назва механізму	Короткий опис	Очікувані результати / ефекти
1	«Зелені» інвестиційні сертифікати	Видача сертифікатів для аграріїв, які впроваджують екологічно чисті технології, з правом на пільги	Стимулювання екологічних інвестицій, податкові та фінансові переваги для підприємств
2	Цифрова платформа моніторингу	Онлайн-система моніторингу сталих практик, звітність для держави та ЄС	Підвищення прозорості, контроль якості сталого землеробства, автоматизація звітності
3	Фонд «Інновації для зеленої агросфери»	Державний фонд для підтримки інноваційних екопроектів за участі міжнародних партнерів	Розвиток технологій, підтримка стартапів у сфері екологічного АПК
4	Програма підтримки аграрного кооперативізму	Фінансова підтримка кооперативів, що впроваджують екологічні рішення	Посилення співпраці малих виробників, ефективніше використання ресурсів
5	Державна система страхування екологічних ризиків	Страховання втрат від кліматичних змін та природних катастроф за умови сталого ведення господарства	Зниження ризиків для фермерів, заохочення до екологічних практик
6	Міжнародна програма обміну досвідом	Навчання, стажування, обміни фахівців з країнами ЄС	Поширення передових практик, підвищення кваліфікації аграріїв
7	Екологічне маркування продукції	Запровадження системи маркування екологічно чистої продукції	Зростання довіри споживачів, просування «зеленого» експорту
8	Стійкі публічні закупівлі	Умови для державних закупівель лише у виробників, що дотримуються сталих стандартів	Формування сталого попиту, підтримка «зеленого» бізнесу

Джерело: [2, 6, 9]

Роль громад, кластерів та кооперативів у впровадженні сталих аграрних практик в умовах євроінтеграції та глобальних екологічних викликів є надзвичайно важливою, оскільки вони виступають локальними драйверами змін, сприяють мобілізації ресурсів, обміну знаннями та впровадженню інновацій. Громади забезпечують підтримку екологічно відповідальних ініціатив на місцевому рівні, сприяють формуванню свідомого ставлення до збереження природних ресурсів і можуть виступати майданчиками для реалізації екологічних проектів. Кластери, об'єднуючи підприємства, наукові установи та органи влади, створюють сприятливе середовище для кооперації, інновацій і спільного вирішення екологічних і економічних проблем, що підвищує конкурентоспроможність аграрного сектору на європейському ринку [9]. Кооперативи, в свою чергу, допомагають аграріям оптимізувати виробництво, знизити витрати, краще адаптуватися до ринкових і екологічних вимог, а також забезпечують колективний доступ до державної підтримки, кредитів і нових технологій, що сприяє сталому розвитку сільських територій і підвищенню продовольчої безпеки [6]. Таким чином, синергія громад, кластерів і кооперативів формує ефективний механізм реалізації зеленої трансформації аграрного сектору України.

Система моніторингу та оцінки ефективності сталих аграрних практик є ключовим інструментом для забезпечення прозорості, контролю і коригування впроваджених заходів у сфері екологічного сільського господарства. Вона передбачає збір, аналіз і інтерпретацію даних за такими основними напрямками: стан ґрунтів, водних ресурсів, рівень використання хімічних засобів захисту, викиди парникових газів, біорізноманіття та соціально-економічні показники розвитку сільських територій. Для цього застосовуються індикатори сталого розвитку, цифрові технології (GIS, дрони, дистанційне зондування), а також системи звітності, що дозволяють оперативно відслідковувати зміни, визначати ефективність застосованих практик і своєчасно впроваджувати корективи. Моніторинг забезпечує обґрунтоване прийняття рішень на різних рівнях управління – від місцевого до державного, сприяючи адаптації аграрного сектору до екологічних вимог ЄС та підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку. Впровадження такої системи є фундаментом для сталого розвитку аграрної галузі та досягнення цілей Зеленої угоди.

**ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ**

Механізми державної підтримки сталих аграрних практик є ключовим чинником успішної екологічної трансформації аграрного сектору України в умовах євроінтеграції та глобальних екологічних викликів. Нинішні програми потребують удосконалення з урахуванням нових екологічних вимог Європейського Союзу, зокрема шляхом введення екоумов у системі субсидій та посилення інституційної спроможності державних органів. Запровадження інноваційних технологій, цифрових інструментів та

стимулювання партнерств між державою, агровиробниками та місцевими громадами є необхідними кроками для підвищення ефективності сталих практик. Державна підтримка повинна стати більш гнучкою, цілеспрямованою та інтегрованою у загальну стратегію сталого розвитку аграрного сектору.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку комплексної системи моніторингу і оцінки впливу державних заходів на екологічну сталість аграрного виробництва. Також актуальним є вивчення моделей інтеграції зелених фінансових інструментів та механізмів публічно-приватного партнерства для масштабного впровадження сталих аграрних практик. Крім того, необхідно дослідити вплив глобальних кліматичних змін на специфіку аграрного виробництва в різних регіонах України з метою розробки адаптивних державних політик і регіональних програм підтримки.

Література

1. Мартинюк М. Ефективні інструменти, механізми та засоби державної підтримки агросектору. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 5. С. 657-667. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-99>
2. Мартинюк М. П. Особливості формування аграрної політики України в умовах євроінтеграції. *IX International Scientific and Theoretical Conference «Theory and practice of modern science»*. 2025. С. 14-22. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2554>
3. Дребот О. І., Дем'янюк О. С. Ключові детермінанти зеленої економіки для розвитку вітчизняного аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука*. 2025. № 2. С. 70-75. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.2.70
4. Tomashuk I., Baldynyuk V., Boltovska L. Green economy as a factor for ensuring sustainable development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9. № 3. P. 194-206. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-194-206>
5. Tomashuk I., Baldynyuk V. Eco-innovation as a basis for sustainable development. *Three Seas Economic Journal*. 2023. Vol. 4. № 1. P. 71-87. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2023-1-9>
6. Якименко І.І., Петрашко Л.П., Димань Т.М., Салавор О.М., Шаповалов Є.Б., Галабурда М.А., Ничик О.В., Мартинюк О.В. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підручник: К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strategiia_staloho.pdf
7. Орловська Ю.В., Чала В.С., Глущенко А.В. Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій: Підручник. під заг. ред. Орловської Ю.В. Д.: ПДАБА. 2023. 193 с. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2023/02/Pidruchnyk-Polityka-YES.pdf>
8. Прокопенко Н. І. Сталий розвиток аграрного сектора економіки: поняття, сутність, умови реалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-115>
9. Ігнатенко В. В. Механізми державної підтримки розвитку аграрного сектору України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління; Держ. ун-т «Житомирська політехніка». Житомир, 2023. 238 с. URL: https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/Університет/Спеціалізовані%20вчені%20ради/14.052.03/Дисертація_Ігнатенко.pdf

References

1. Martyniuk M. (2024). Efektyvni instrumenty, mekhanizmy ta zasoby derzhavnoi pidtrymky ahrosetoru [Effective instruments, mechanisms and means of state support for the agricultural sector]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky - Bulletin of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 5. pp. 657-667. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-99>. (in Ukrainian)
2. Martyniuk M. P. (2025). Osoblyvosti formuvannia ahrarnoi polityky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Peculiarities of the formation of agrarian policy of Ukraine in the context of European integration]. *IX International Scientific and Theoretical Conference «Theory and practice of modern science» - IX International Scientific and Theoretical Conference «Theory and practice of modern science»*, pp. 14-22. Available at: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2554>. (in Ukrainian)
3. Drebot O. I., Demianiuk O. S. (2025). Kluchovi determinanty zelenoi ekonomiky dlia rozvytku vitchyznianoho ahrarnoho sektoru [Key determinants of the green economy for the development of the domestic agricultural sector]. *Investytsii: praktyka ta dosvid. Ekonomichna nauka - Investments: practice and experience. Economic Sciences*, 2, pp. 70-75. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.2.70. (in Ukrainian)
4. Tomashuk I., Baldynyuk V., Boltovska L. (2023). Green economy as a factor for ensuring sustainable development. *Baltic Journal of Economic Studies*, 9, 3, pp. 194-206. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-194-206>. (in English)
5. Tomashuk I., Baldynyuk V. (2023). Eco-innovation as a basis for sustainable development. *Three Seas Economic Journal*, 4, 1, pp. 71-87. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2023-1-9>. (in English)
6. Yakymenko I.L., Petrashko L.P., Dyman T.M., Salavor O.M., Shapovalov Ye.B., Halaburda M.A., Nychyk O.V., Martyniuk O.V. (2022). Stratiia staloho rozvytku: Yevropeiski horyzonty [Sustainable Development Strategy: European Horizons]: pidruchnyk: K.: NUKhT, 337 p. Available at: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strategiia_staloho.pdf. (in Ukrainian)
7. Orlovskaya Yu.V., Chala V.S., Hlushchenko A.V. (2023). Polityka YeS shchodo zelenoi ekonomiky ta innovatsii [EU Policy on Green Economy and Innovation]: Pidruchnyk. pid zah. red. Orlovskoi Yu.V. D.: PDABA. 193 p. Available at: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2023/02/Pidruchnyk-Polityka-YES.pdf>. (in Ukrainian)
8. Prokopenko N. I. (2024). Stalyi rozvytok ahrarnoho sektora ekonomiky: poniatia, sutnist, umovy realizatsii [Sustainable development of the agricultural sector of the economy: concept, essence, conditions for implementation]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*, 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-115>. (in Ukrainian)
9. Ihnatenko V. V. (2023). Mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy [Mechanisms of state support for the development of the agricultural sector of Ukraine]: dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia; Derzh.

un-t «Zhytomyrska politekhnika». Zhytomyr, 238 p. Available at:
https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/Universytet/Spetsializovani%20vcheni%20rady/14.052.03/Dysertatsiia_Ihnatenko.pdf. (in Ukrainian)